

Türklerin ve Kürtlerin Birbirlerine Karşı Olumsuz Tutumlarının Bazı Psikolojik Değişkenlerle İlişkisi

Onurcan Yılmaz

İstanbul Üniversitesi

Doğuş Üniversitesi*

Sevim Cesur

İstanbul Üniversitesi

Aydın Bayad

Bielefeld Üniversitesi

Özet

Bu araştırmada Türkiye’de yaşayan Türk ve Kürtlerin birbirlerine karşı olan önyargılarını ve sosyal mesafe düzeylerini yordayan psikolojik değişkenlerin neler olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Bu bakımdan, her iki etnik grubun dini ve politik yönelimleri, sistemi meşrulaştırma düzeyleri, sosyal baskınlık yönelimleri, değerleri ve etnik kimlikleriyle özdeşleşme düzeyleri temel değişkenler olarak incelenmiştir. Yaş ortalaması 31 olan bir örneklem üzerinden Türkiye’nin dört farklı şehirden veri toplanarak her iki grubun birbirlerine karşı olan tutumları ölçülmüş ve bu tutumların olası nedenleri incelenmeye çalışılmıştır. Çıkan sonuçlar Türklerin Kürtlere yönelik önyargılarını yordayan en önemli değişkenlerin Türk kimliği ile yüksek özdeşim göstermek ve sağ-kanat politik yönelime sahip olmak olduğunu, sosyal mesafe düzeyini yordayan en önemli değişkenin ise sağ-kanat politik yönelime sahip olmak olduğunu göstermiştir. Kürtlerin Türklere karşı önyargılarını yordayan en önemli değişkenin ise Kürt kimliği ile yüksek özdeşim kurmak olduğu bulunurken, Türklere beraber yaşama arzusunu arttıran tek değişkenin muhafazacı değerler olduğu görülmüştür. Çıkan bulgular sosyal kimlik, sosyal baskınlık ve sistemi meşrulaştırma kuramları temelinde değerlendirilmiştir. Ayrıca elde edilen bulgular, Kürtlerle Türklerin modernizasyon sürecinin ve uluslaşma pratiklerinin muhtemel farklılığı çerçevesinde de tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sistemi meşrulaştırma, sosyal kimlik, sosyal baskınlık, Türk, Kürt, değerler

Abstract

This study aimed to identify the psychological variables that predict prejudice and social distance levels of Turks and Kurds living in Turkey towards each other. For this purpose, religious and political orientations, levels of system justification, social dominance orientations, values and levels of identification with their ethnic identities of the two groups were investigated. On the basis of a sample with an average age of 31, data were collected from four different cities in Turkey and the attitudes of the two groups towards each other were examined. The results indicated high identification with Turkish identity and right-wing political orientation as the most important factors predicting the Turks’ prejudice towards Kurds; and right-wing political orientation as the most important factor predicting unwillingness to live together with them. The most important factor predicting the Kurds’ prejudice towards Turks, on the other hand, was high identification with Kurdish identity, while willingness to live together with the Turks was only predicted by conservative values. The findings were discussed on the basis of social identity theory, social dominance theory and system justification theory. Moreover, the findings were evaluated in terms of the possible differences in Turks’ and Kurds’ modernization and nationalization processes.

Key words: System justification, social identity, social dominance, Turk, Kurd, values

*Yazışma Adresi: Arş. Gör. Onurcan Yılmaz, Doğuş Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Acıbadem / İstanbul

Yazar notu: İki anonim hakeme makalenin önceki bir versiyonuna yaptıkları zihin açıcı yorumlardan dolayı teşekkür ederiz.

E-posta: oyilmaz@dogus.edu.tr

Önyargının pek çok farklı tanımı yapılmıştır. Diğer pek çok tanımla ortak bir şekilde Brown (1995, s. 8) önyargıyı “bir grubun üyeleri hakkında, sadece o grup üyelikleri dolayısıyla küçültücü sosyal tutumlar veya inançlara sahip olmak, olumsuz duyguların ifade edilmesi veya düşmanca veya ayrımcı davranışların gösterilmesi” olarak tanımlamıştır. Kalıpyargılar, önyargılar ve ayrımcılık üzerine yapılan çalışmaların çoğu Batı dünyasında gerçekleştirilmiştir, ancak daha global bir seviyede bu tutum ve davranış kalıplarının güney ve doğu yarıkürelerde nasıl yaşandığına dair bilgimiz ise oldukça azdır (Fiske, 2000). Bu çalışmada Türklerin ve Kürtlerin birbirlerine karşı sahip oldukları önyargıların incelenmesi amaçlanmaktadır.

Sosyal baskınlık (Sidanius ve Pratto, 1999) ve sosyal kimlik kuramları (Tajfel, 1981) önyargılı tutumları açıklayan en önemli kuramsal yaklaşımlardandır. Sosyal Baskınlık Kuramı'na göre kişinin baskın (*dominant*) ve yetkeci (*authoritarian*) özelliklerinin yüksek olması önyargıya yol açan nedenlerden birisidir (Sidanius ve Pratto, 1999). Sosyal Kimlik Kuramı ise iç grup özdeşiminin (örneğin etnik kimlikle özdeşim göstermenin) yüksek olmasını, önyargıyı oluşturan faktörler arasında görmektedir (Brewer, 2001). Öte yandan, Sosyal Kimlik Kuramı bazı azınlıkların neden dış gruplara karşı pozitif tutumlar sergilediğini açıklamakta zorluk çekmekte, bu noktada, dezavantajlı grupların bile hiç kimseye hizmet etmeyen bir sistemi nasıl meşrulaştırdıklarını açıklamaya çalışan Sistemi Meşrulaştırma Kuramı devreye girmektedir (Jost ve Banaji, 1994). İnsanların dış grup üyeleriyle ilişkilerini açıklayabilecek bir diğer değişken olarak değerler karşımıza çıkmaktadır (Schiefer, Möllering, Daniel ve Benish-Weisman, 2010). Bunlara ek olarak, sağ-kanat politik yönelimin ve yüksek düzeyde dindarlığa sahip olmanın da önyargıyla ilişkisini gösteren çalışmalar vardır (Allport ve Ross, 1967; Altemeyer ve Hunsberger, 1992; Johnson, Rowatt ve LoBouff, 2010; Saroglou, Corneille ve Van Cappellen, 2009; Yılmaz, Karadöller ve Sofuoğlu, 2016).

Yukarıda da belirtildiği gibi alanyazında politik yönelim ve dindarlık, sosyal baskınlık yönelimi ve etnik kimlikle özdeşleşme düzeylerinin önyargıyla ilişkisini gösteren çalışma sayısı oldukça fazla olmasına rağmen (bakınız Brewer, 1999, 2001; Lepore ve Brown, 1997; Mummendey ve Wenzel, 1999; Sidanius ve Pratto, 1999) sistemi meşrulaştırma kuramının doğrudan önyargıyla ilişkisini inceleyen bir çalışma bildiğimiz kadarıyla yoktur. Yine de dolaylı yoldan sistemi meşrulaştırmakla önyargı arasında bir ilişki kurulabilir. Sistemi meşrulaştırmanın statükoyu (var olan sistemi) desteklemekle ilişkisi bilindiğinden (Nosek, Banaji ve Jost, 2009) ve statükoyu desteklemenin de daha sabit fikirli olmakla ve önyargıyla ilişkisi bilindiğinden (Kruglanski, 2004), yüksek düzeydeki sistemi meşrulaştırmanın yüksek önyargı seviyesiyle ilgili olacağı öngörüsü yapılabilir.

Bu çalışmada politik yönelim ve dindarlık, sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma düzeyi, Türklerle Kürtlerin birbirlerine yönelik önyargılarını anlamak amacıyla temel yordayıcı değişkenler olarak incelenmiştir. Ayrıca kişilerin sahip oldukları değerlerin önyargılarıyla ilişkili olup olmadığı ve bu ilişkiyi etnik kimlikleriyle olan özdeşleşme düzeylerinin açıklayıp açıklaymadığı araştırılmıştır. İlk olarak Türkiye'deki Türk-Kürt çatışmasının kısa bir tarihi verilecek ve daha sonra ilgili kuramlar çerçevesinde iki etnik kimliğin birbirlerine dair önyargılarını etkileyebileceğini düşündüğümüz kuramsal yaklaşımlar özetlenecektir.

Türk-Kürt Çatışmasının Geçmişi

Avrupa'da 1850-1950 yılları arasında tanımlamak için kullanılan *demografi mühendisliği* (Zürcher, 2005) kavramı Lozan antlaşması ve Cumhuriyetin ilanından sonra '*Etnik Türk*' görüşünün uygulanmasıyla beraber devlete egemen olmaya başladığında, Türk olmayan kimliklerin varlıkları giderek tehlikeye girmeye başlamıştır. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti, 1924 anayasasında Türkiye'de yaşayan herkesin Türk olduğu iddiasıyla vatandaşlık tanımını Türk kimliğine sahip olmak üzerinden inşa etmiştir. Medeni (*civic*) olarak değil kültürel olarak (*Türk Kültürü*) tanımlanan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı ana akım kültüre adapte olmayı gerektirirken aynı zamanda kendi kültüründen vazgeçmek anlamına gelmektedir (Medeni ve kültürel vatandaşlık tanımları için bakınız Reijerse, Van Acker, Vanbeselae, Phaet ve Duriez, 2013). Ancak belirtmek gerekir ki Jön Türklerin esinlendikleri Avrupa temelli özgürlükçü ve eşitlikçi milliyetçilik, etnik temizlik ve nüfus hareketleriyle Güneydoğu Avrupa milliyetçiliğine dönüşmüş ve etnik-dinsel homojenlik yönünde şekillenmiştir (Zürcher, 2005). Örneğin 20. yüzyıl başlarında oluşturulan yeni sınırlar, yasaklanan göçebelik ve diğer tüm sebepler sonucu birçok isyan yaşanmış ve isyanları bastırmak için 1924-1938 yılları arasında yapılan 18 askeri operasyonun yalnızca biri Kürt nüfusunu yoğunlaştığı bölgeler dışında gerçekleşmiştir (McDowall, 2004).

Modernleşmeyle paralel gelişen kentleşme sonucu kırsal alanlardan kentlere yapılan göçler ve eğitim için büyükşehirlere gelmeye başlayan Kürt üniversite öğrencileri, bu yeni kültürel karşılaşma alanlarında kendilerini aşiret veya dinsel aidiyetlerden ziyade, etnik kimlikle ifade etmeye başlamışlardır (Kutlay, 2012). Kentleşme ve eğitim oranında yaşanan artış, Kürtler ve Kürt kültürü hakkında yazılı-sözlü yayınların ortaya çıkmasına başlaması, üniversiteler-dernekler aracılığıyla Kürt kültürü hakkında sosyal aktivitelerin organize edilmesi, Hayes (1995) tarafından *kültürel milliyetçilik* olarak formüle edilen sosyal hareketin 1960'lı yıllara doğru yükseldiğini gösterir. Çok partili dönem sonrasında gitgide artan sosyoekonomik farklılaşma, bölgesel eşitsizlikler

özelde Kürtlerde genelde ise Türkiye’de proleterleşmeyi beraberinde getirmiş, sadece Türkiye’de değil tüm dünyada ivme kazanan öğrenci hareketleri 1970’li yıllarda güçlenmiş, sendikal hareketler artmış ve bunun bir sonucu olarak Kürt ulusal hareketi kentlerde sol/sosyalist hareketlerle temas etmiştir (Zeyneloğlu, Civelek ve Coşkun, 2011).

Muhafazakâr Türk partileri ile feodal Kürt liderleri arasındaki karşılıklı bağımlılık, 1970’lere doğru kentlere yığılan ve ihtiyaçları siyasal olarak göz ardı edilen bu proleter grupların büyümesine, çeşitlenmesine ve radikalleşmesine zemin hazırlamıştır (Kutlay, 2012; Natali, 2009). Bu dönemde tırmanan gruplar arası çatışma, katliamlar ve kundaklamalar sonucu büyüyen iç güvensizlik, 1980 askeri darbesiyle doruk noktasına ulaşmış ve politik aygıt tamamen Türk milliyetçi askeri grupların eline geçmiştir (Natali, 2009). Siyasi alanın militarize edilmesi ve radikal bir şekilde etnikleştirilmesi, Kürt milliyetçi gruplar ile devlet eliti arasında herhangi bir uzlaşmanın önünü keserek, Kürt hareketinin illegalleşmesiyle sonuçlanmış ve ayrılıkçı silahlı örgüt PKK ortaya çıkmıştır. Siyasi arenada süren bu ideolojik çatışma, 1985 yılından itibaren fiziksel çatışmaya dönüşmüştür (Özcan, 1999). Yaşanan fiziki savaş ortamında 1990’lı yıllarda resmi olmayan rakamlara göre 3 milyona yakın insan göç etmiştir (Kocaman ve Bayazıt, 1993; Yüceşahin ve Özgür, 2006). Başta İstanbul olmak üzere Türkiye’nin batısı ve güneyine yapılan zorunlu göçler, büyükşehir ve şehirlerde barınma, eğitim ve sağlık sorunlarını kronikleştirmiştir (Yükseler, 2006). Kürt kimliği ve Kürtlerin medyadaki temsilinin etkisiyle kentlere sıkışan yerli göçmenler, kimi zaman suçla ilişkilendirilerek terörize edilmişlerdir (Ergin 2014; Sezgin ve Wall, 2005). Son yüzyılda yaşanan bu gelişmeler Kürt kimliğinin tepkili (*reactive*) etnik kimlik (Rumbaut, 2008) olarak şekillenmesine ve Türk kimliği karşıtlığı üzerinden oluşmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, Kürtlerin Türk kimliğini baskın grubun ve ideolojinin temsili olarak gördükleri yorumu yapılabilir.

Politik kimlikler veya etnik kimlikler, diğer kimliklerin aksine “basit birer etiket değildir” (Bilgin, 2007, s. 302); insanların olay ve olgulara yüklediği değerlerin, zaman ve ortama göre değişen psikososyal yatırımlarının birleşmesiyle inşa olur. Kimlikler, insanlara dış dünya hakkında (özellikle toplumsal hiyerarşideki konumları hakkında) bilgi sağladığı kadar, duygusal ve sosyal bağlar da yaratır. Bunun yanı sıra kolektif kimlikler, bir gruba dâhil olmayı öne çıkarırken, diğerlerini dışta bırakır. Bu yanı sıra “hem dışlayıcı bir özelliktir, hem de dışlanma nedenidir.” (Bilgin, 2007, s. 302). Bu bağlamda kolektif bir kimlik sayılabilecek Türk etnik kimliği, Kürt etnik kimliği açısından dışlayıcı bir kimlik olma özelliği taşıyabilir. Bu açıklamalara ek olarak alanyazında farklı grupların birbirlerine karşı olan bilişsel tutumları da gruplar arası ilişkileri belirleyen faktörler olarak

ele alınmıştır (örneğin Sidanius ve Pratto, 1999; Tajfel, 1981). Bu iki etnik kimlik arasındaki karşılıklı etkileşimi veya çatışmayı anlama çabasına bilişsel özelliklerle sosyolojik yaklaşımlardan daha çok önem veren ve psikolojik bir bakış açısı sunan Sosyal Baskınlık ve Sosyal Kimlik kuramları önemli katkılar sağlayabilir.

Sosyal Baskınlık ve Sosyal Kimlik Kuramları

Sosyal Baskınlık Kuramı’na göre grup temelli önyargıyı oluşturan faktörlerden en önemlisi kişilerin sosyal baskınlık yönelimleridir ve sosyal baskınlık kişilerin politik yönelimleriyle de ilişki içerisindedir (Pratto, Sidanius, Stallworth ve Malle, 1994). İnsanların grup temelli sosyal hiyerarşiyi ve ‘avantajlı’ grupların ‘dezavantajlı’ gruplar üzerindeki hâkimiyeti desteklemesi, sosyal baskınlıkla açıklanmaktadır (Sidanius ve Pratto, 1999). Kurama göre avantajlı grupların dezavantajlı gruplara göre daha fazla sosyal baskınlık yönelimine sahip olması beklenmektedir. Aynı zamanda sosyal baskınlık yönelimi baskıcı ve yetekli tutumlarla ilişki göstermektedir (Pratto, Sidanius, Stallworth ve Malle, 1994; Sidanius ve Pratto, 1999). Bu tutumların da dış gruplara karşı düşmanlığı arttırdığı bilinmektedir (Ekehammar, Akrami, Gylje ve Zakrisson, 2004; Sibley, Robertson ve Wilson, 2006; Sibley, Wilson ve Duckitt, 2007; Sidanius ve Pratto, 1999). Türkiye’de yapılan bazı çalışmalarda da bu ilişkiler gösterilmiştir (Balaban, 2013; Karaçanta, 2002; Karaoğlu, 2015; Yılmaz ve Sarıbay, 2016). Örneğin, Balaban (2013) Türklerin Kürtlere yönelik önyargısını yordayan değişkenlerden birisinin sosyal baskınlık yönelimi olduğunu gösterirken, Karaoğlu (2015) aynı yönelimin Türklerin Suriyelilere yönelik önyargısını yordadığını göstermiştir. Yılmaz ve Sarıbay (2016) ise sosyal baskınlıkla oldukça ilişkili olan eşitliğe karşıt olma güdüsüyle politik muhafazakârlığın ve düşük eforlu/sezgisel düşünmenin ilişkilerini göstermiştir.

Sosyal Kimlik Kuramı’na göre ise sosyal kimlik, “bireyin benlik algısının, bir sosyal gruba ya da gruplara üyeliğine ilişkin bilgisinden ve bu üyeliğe yüklediği değerden ve duygusal anlamlılıktan kaynaklanan parçasıdır” (Tajfel, 1981, s. 255). İnsanlar kendi grup üyeliklerini kendi benlikleri gibi algılamakta ve çevresindeki kişileri de ait oldukları grubun dinamiklerine göre değerlendirmektedirler (Tajfel, 1978; Tajfel ve Turner, 1986). Festinger’den uyarlanan sosyal karşılaştırma kavramı da sosyal kimliğin oluşmasında kilit bir rol oynamaktadır (Turner, 1987). Bireyler kendi konumunu belirlerken, çevredeki gruplarla kendilerini karşılaştırırlar. Bu karşılaştırma sırasında ise bireyler olumlu birer sosyal kimlik edinmek ve benlik saygılarını arttırmak için kendi grubunu kayırarak dış gruba karşı olumsuz tutumlar sergilemeye başlarlar. Bu durum iç grup kayırmacılığı (*in-group favoritism*) olarak adlandırılır. Branscombe, Schmitt ve Harvey (1999) iç grup özdeşimleri yüksek olan kişilerde,

İç gruba yönelik tutum ve davranışlara karşı duyarlılığın arttığını ve iç gruba karşı gösterilen negatif tutumların da ayrımcılık olarak algılandığını ifade etmektedirler. Bunun yanında, bazı araştırmalar da iç grup özdeşimleri yüksek olan kişilerin “diğerlerine” yani dış gruplara karşı daha önyargılı olmaya eğilimli olduklarını göstermektedir (Brewer, 2001). Sosyal Kimlik Kuramı'nın aksine azınlık grupların kendi gruplarını kayırmak yerine küçümsediğini ve baskın olan diğer dış gruba karşı da olumlu tutumlar takındığını gösteren araştırmalar da mevcuttur (Gaertner ve Dovidio, 2005). Ancak Simon, Aufderheide ve Kampmeier (2001) azınlık grupların dış gruba karşı duyduğu güvensizliği dengelemek ve kendi benliklerini koruyabilmek için, tam tersine dışarıdaki çoğunluk olan grubu küçümseyip kendi grubuna karşı taraftar davranarak kendi olumlu sosyal kimliklerini güçlendirmeye çalıştıklarını söylemektedirler. Jost ve Banaji (1994) ise azınlık grupların kendi iyiliğine olan bu sistemi bir tür bilişsel çelişki yaşamamak adına meşrulaştırdıklarını düşünmektedirler. Görüldüğü üzere bu tartışmalı bir konudur. Bu bağlamda Sosyal Kimlik Kuramı bazı azınlıkların neden dış gruplara karşı pozitif tutumlar sergilediğini açıklamakta zorluk çekmektedir. Bu noktada ise devreye sistemi meşrulaştırma kuramı girmektedir.

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı

Jost ve Banaji (1994), sistemi meşrulaştırma kuramıyla beraber dezavantajlı grupların hiç kimseye hizmet etmeyen bir sistemi nasıl akla uydurdıklarına cevap aramaktadırlar. Bu kuram esasında Sosyal Kimlik Kuramı'na karşı argümanlarla ortaya çıkmış bir kuram olarak gözükmese de, özünde Sosyal Kimlik Kuramı'nın çıkmazlarını bertaraf edip kuramın açıklama gücünü arttırmayı hedeflemektedir (Rubin ve Hewstone, 2004).

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'na göre, insanlar sistemin eşitsiz noktalarını, avantajlı grubun çıkarlarını muhafaza edecek olsalar bile içselleştirirler ve sürdürmeye çalışırlar. Napier ve Jost'a (2008) göre sistemi meşrulaştırmak dezavantajlı birey açısından negatif sonuçların hafiflemesini sağlayacaktır. Ancak bu hafifletici durum dezavantajlı grup için olduğu kadar, avantajlı grup için de geçerlidir. Jost, Pelham, Sheldon ve Sullivan (2003) dezavantajlı bireylerin avantajlı bireylere göre daha fazla sistemi meşrulaştırdıklarını söylemektedirler, ancak avantajlı grup da halihazırda kendi avantajlı konumunu koruyabilmek için sistemi meşrulaştırma yoluna gitmektedir (Josh, Banaji ve Nosek, 2004). Fakat eğer dezavantajlı grubun iç-grup özdeşimi yüksekse o zaman sistemi meşrulaştırma düzeyi de düşük olmaktadır (Jost vd., 2004). Bu araştırmada da Türklerin Türkiye'de yaşayan Kürtlere göre avantajlı grup olduğu varsayılmış ve bu bağlamda çıkarlarını korumak adına daha fazla sistemi meşrulaştıracakları öngörülmüştür. Kürtlerin ise sistemi daha az meşrulaştıracakları öngörülmektedir.

Sistemi meşrulaştırma düzeyinin önyargıyla olan ilişkisini ise alanyazında inceleyen bildiğimiz doğrudan bir çalışma yoktur. Ancak sistemi meşrulaştırma ihtiyacı dış gruplara dair olan bazı tutumları belirleyen önemli bir güdüdür ve bu bakımdan Türklerle Kürtlerin birbirlerine dair tutumlarını açıklayabilecek bir değişken olabilir. Dezavantajlı olan Kürtlerin iç-grup özdeşimleri yüksek olacağı öngörüldüğünden Kürtlerin sistemi meşrulaştırmasıyla önyargıları arasında negatif ilişki çıkacağı öngörülmürken, Türklerin avantajlı grup olarak iç-grup özdeşimleri yüksek olduğundan bu sefer sistemi meşrulaştırma düzeyleriyle Kürtlere yönelik önyargıları arasında pozitif ilişki çıkması beklenmektedir. Çünkü avantajlı grubun iç grup özdeşimi yüksek olduğunda sistemi meşrulaştırması artarken, dezavantajlı grubun iç grup özdeşimi yüksek olduğunda sistemi meşrulaştırma düzeyi azalış göstermektedir (Jost vd., 2004). Bu ilişkisel modelden de görülebileceği gibi Türklerin ve Kürtlerin kendi etnik kimlikleriyle özdeşleşme düzeyleri gruplar arası önyargıyı açıklarken önemli bir değişken olabilir.

Tüm bunlara ek olarak, alanyazında sağ kanat yetkencilik, sağ kanat politik yönelimin ve yüksek düzeyde dindarlığa sahip olmanın önyargıyla ilişkisini gösteren bazı araştırmalar vardır (Allport ve Ross, 1967; Altemeyer ve Hunsberger, 1992; Spilka, 1986; Whitley ve Bernard, 1999). Ayrıca yapılan deneysel çalışmalar da dindarlığın dış gruplara karşı olan olumsuz tutumları arttırdığını göstermektedir (Johnson, Rowatt ve La-Bouff, 2010; Saroglou, Corneille ve Van Cappellen, 2009). Türkiye'de üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada da dinsel inanç hatırlatılan grup, nötr gruba göre dış gruplara karşı daha çok önyargı rapor etmiştir (Yılmaz vd., 2016). Bu araştırmanın temel amaçlarından biri, Türkiye'de yaşayan Türklerin Kürtlere ve Kürtlerin de Türklerle karşı olan önyargılarında ve sosyal mesafe düzeylerinde dinin ve politik yönelimin bir etkiye sahip olup olmadığını anlamaktır.

Değerler

Dindarlık, politik yönelim, sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma düzeyi ve etnik kimlikle özdeşleşme seviyesine ek olarak kişilerin önyargılı tutumlarına etki edebilecek bir diğer değişken ise kişilerin sahip oldukları değerler sistemidir. Zira politik ve kültürel gruplar, üyelerini ideoloji ve değer yüklü olan ortak bir dünya görüşünde birleştirir. Bu bakımdan bu araştırmada kişilerin sahip olduğu değerlerin yukarıdaki ilişkilere aracılık edip etmediği incelenecektir. Bir sonraki bölümde kısaca değerler alanyazını özetlenecek ve daha sonra da araştırmanın amaçları tekrar ele alınacaktır.

İnsanların davranışlarını motive eden temel rehberler olarak değerler ve ahlaki yargılar yüzyıllardır felsefe alanyazınında olduğu gibi son elli yıldır psikoloji alanyazınında da oldukça sık çalışılan konuların başında gel-

mektedir (Durkheim, 1897; Fraenkel, 1977; Hofstede, 1980, 1982, 1983; Inglehart ve Baker, 2000; Ng ve ark., 1982; Parks ve Guay, 2009; Rokeach, 1973; Schwartz, 1992; Schwartz ve Bardi, 2001; Schwartz ve Bilsky, 1987; Schwartz ve ark., 2001; Weber, 1905). Değerlerin yol gösterici araçlar olarak insanların politik tercihlerinden ahlaki kararlarına kadar birçok şeyi belirlediği düşünülmektedir (örneğin bakınız. Schwartz, Caprara ve Vecchione, 2010).

Değerler alanyazınında günümüzde sıklıkla çalışılan ve değerler çalışmalarına en büyük katkıyı yapan kavramsallaştırma, Schwartz'ın (1992) yaptığı temel insani değerler kavramsallaştırmasıdır. Schwartz (1992) birçok kültürden topladığı veriler aracılığıyla değerlerin, 10 farklı değer tipinden (Güç, Başarı, Uyuma, Hazcılık, Geleneksellik, Özyönelim, Güvenlik, Evrenselcilik, Uyarılımlık ve İyilikseverlik) oluştuğu ve bunların da Yeniliğe Açıklık ve Muhafazacı Yaklaşım boyutu ve Özdeşleşme ve Özgenişletim boyutu olmak üzere iki temel boyut altında incelenebileceğini söylemektedir. Birinci boyutun bir ucunu oluşturan Yeniliğe Açıklık boyutu özyönelim ve uyarılımlık değer tiplerinden oluşurken bağımsız düşünebilme ve yenilik arayışı olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir uç olan Muhafazacı Yaklaşım boyutu ise geleneksellik, güvenlik ve uyuma değer tiplerinden oluşurken, güvenlik ihtiyacı, geleneklere saygı ve topluma aykırı davranışların bastırılması şeklinde tanımlanmaktadır. İkinci boyutun ilk ucu olan Özdeşleşme boyutu evrenselcilik ve iyilikseverlik değer tiplerinden oluşmakta ve ilki tüm insanlık için hoşgörü göstermeye karşılık gelirken, ikincisi kişilerin kendi yakınlarına yönelik iyiliksever davranmasına karşılık gelmektedir. İkinci boyutun diğer ucu olan Özgenişletim boyutu ise kişisel başarı yönelimi ve insanlar üzerinde baskınlık kurma şeklinde tanımlanmaktadır.

Değerler insanların davranışlarına yol gösteren araçlar olarak, dindarlık, meslek seçimi, gruplararası temas, eş seçimi, oy kullanma, politik eyleme katılma/katılmama gibi önemli birçok davranışı açıklamakta da kullanılır (Schwartz ve Bardi, 2001). Roccas, Schwartz ve Amit'in (2010) Amerika ve İsrail örnekleriyle yürüttükleri bir çalışmada, kendi ulusuyla özdeşleşmenin muhafazacılık değerleriyle pozitif ve yeniliğe açıklık değerleriyle de negatif ilişkili olduğu gösterilmiştir. Ayrıca Schiefer ve arkadaşlarının (2010) Almanya'da farklı etnik gruplardan ergenlerle yürüttükleri bir çalışmada, özellikle eşitlikçiliğe karşı hiyerarşinin yüksek olduğu durumlarda, dış gruplara karşı olumsuzlukun kültürel değerlerle ilişkili olduğu bulunmuştur. Biz de bu çalışmada değerlerin dış gruba karşı olan olumsuz tutumlara olan etkisine odaklandık.

Bu çalışmanın amacı Türklerle Kürtlerin birbirlerine karşı olan önyargılı tutumlarına ve sosyal mesafe düzeylerine etki eden değişkenlerin neler olduğunu an-

lamak ve bu ilişkilere kişilerin sahip oldukları değerler sistemlerinin ya da etnik kimliğiyle özdeşleşme düzeylerinin aracılık edip etmediğini incelemektir. Bu bağlamda önyargılı tutumlara etki edebileceğini düşündüğümüz politik yönelim ve dindarlık, sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma düzeyleri temel yordayıcı değişkenler olarak incelenmiş ve kişilerin birçok yargısında rehber olarak edindikleri değer sistemlerinin aracılık rolleri araştırılmıştır. Ayrıca sosyal kimlik kuramından çıkan etnik kimlikle özdeşleşme düzeyleri de hem sistemi meşrulaştırmakla önyargı arasındaki ilişkilere hem de politik yönelim, dindarlık ve önyargı arasındaki ilişkilere aracılık etme potansiyeli taşımaktadır. Başka bir ifadeyle, Türkiye'deki Türk-Kürt çatışması örneğinde kişilerin kendi etnik kimlikleriyle özdeşleşme düzeylerinin tıpkı değerler kadar önemli bir değişken olduğu düşünülmekte ve bu yüzden değerlere ek olarak bu çalışmada bu değişkenin de sözü geçen değişkenlerle önyargı ve sosyal mesafe arasındaki ilişkilere aracılık edip etmediği incelenmektedir.

Yöntem

Katılımcılar. Araştırmaya 164'ü Türk (*Ort.* yaş = 33.21, *SS* = 11.94, 84 Kadın, 80 Erkek), 174'ü Kürt (*Ort.* yaş = 28.99, *SS* = 8.97, 68 Kadın, 106 Erkek) olmak üzere toplam 338 kişi katılmıştır (*Ort.* yaş = 31.13, *SS* = 10.78, 152 Kadın, 187 Erkek). Tablo 1'de katılımcıların demografik özellikleri Türkler ve Kürtler için ayrı ayrı gösterilmektedir.

Veri Toplama Araçları

Önyargı Ölçümleri. Önyargı bu araştırma çerçevesinde üç farklı ölçekle ölçülmüştür. İlk ölçek Sosyal Mesafe Ölçeği'dir. Bogardus (1925) tarafından geliştirilen ölçek Avcı (2013) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Önyargının açık (*explicit*) ve doğrudan ölçümü için kullanılmaktadır (*örn.*, "Kürt/Türk kökenli biriyle evlenmek konusunda rahatsız hissederim", "Aileme evlilik yoluyla katılması durumunda rahatsız hissederim"). Sekiz maddeden oluşan ölçek 5'li Likert tipi bir ölçeklendirme yöntemiyle kullanılmaktadır. Bu çalışmada tüm örneklem için elde edilen iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ise .95'tir (Türkler $\alpha = .95$, Kürtler $\alpha = .92$). Yüksek puanlar yüksek sosyal mesafe düzeyini göstermektedir. Ölçek daha çok gündelik hayata dair tutumlarla ilişkili olduğundan diğer önyargı ölçeklerinden ayrı değerlendirilmiştir.

Kullanılan diğer ölçekler ise Modern Önyargı Ölçeği ve Ötekini Değerlendirme Formu'dur. Bu iki ölçek dış grupla ilgili genelleştirilmiş bir takım tutumlara karşılık geldiğinden beraber değerlendirilerek bir Önyargı toplam puanı oluşturulmuştur. Modern Önyargı Ölçeği McConahay, Hardee ve Batts (1981) tarafından geliştirilmiş ve

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Türk	Kürt	Toplam
Yaş			
Minimum (yıl)	16	17	16
Maksimum (yıl)	67	62	67
Ortalama (yıl)	33.21	28.99	31.13
Cinsiyet			
Kadın (%)	51.2	39.1	45
Erkek (%)	48.8	60.9	55
İnanç Sistemi			
Bir dine ya da öğretiye inanan biriyim (%)	87.8	76.4	82
Tanrıya inanıyor ama bir dini tercih etmiyorum (%)	6.7	13.2	10.1
Ateistim (%)	3.7	4	3.8
Algılanan Gelir Seviyesi			
Durumumuz Çok İyi (%)	2.4	0	1.2
İyi (%)	32.3	24.7	28.4
Fena Değil (%)	50.6	54	52.4
Kötü (%)	12.2	18.4	15.4
Durumumuz Çok kötü (%)	1.8	1.1	1.5
Büyüdüğü şehir			
Büyükşehir (%)	34.8	19	26.6
Şehir (%)	43.9	51.1	47.6
Kasaba (%)	4.9	5.7	5.3
Belde (%)	7.3	5.2	6.2
Köy (%)	9.1	18.4	13.9
Eğitim Seviyesi			
Liseden daha az eğitim alan (%)	7.3	4.6	5.9
Lise mezunu (%)	48.2	29.5	38.6
Yüksekokul mezunu (%)	12.2	5.2	8.6
Üniversite mezunu (%)	32.3	60.7	46.9

Cingöz-Ulu (2008) tarafından bazı maddeler eklenerek ve çıkartılarak Türkçe'ye uyarlanmıştır. Önyargı ölçümü için kullanılan ölçek 6 maddeden oluşan 5'li Likert tipi bir ölçektir (bu çalışma için $\alpha = .81$; Türkler $\alpha = .81$, Kürtler $\alpha = .72$). (örn., "Son yıllarda hükümet ve medya, Türkiye'deki Kürtlere/Türlere hak ettiklerinden daha fazla saygı göstermişlerdir", "Türkiye'deki Kürtlerin/Türklerin öfkelerini anlamak hiç de zor değildir"). Yüksek puanlar yüksek önyargı düzeyini göstermektedir.

Ötekini Değerlendirme Formu da önyargıyı ölçmek için kullanılmıştır. Birden 100'e kadar olan duyuğu termometresi üzerinde işaretleme yapılarak puanlanmaktadır. Düşük puanlar değerlendirilen grup için katılımcının soğuk ve olumsuz, yüksek puanlar ise sıcak ve olumlu düşüncelere sahip olduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla düşük puanlar yüksek önyargı düzeyini göstermektedir. Ancak karşılaştırmanın daha kolay yapılabilmesi adına puanlar ters çevrilmiş ve yüksek puanlar yüksek önyargıyı gösterir hale getirilmiştir. Modern Önyargı Ölçeği ve Ötekini Değerlendirme Formu alanyazında sıklıkla kullanılan bir yöntemle (bakınız Cohen, Cohen, Aiken ve West, 1999) 0'dan 100'e giden bir puanlama yöntemine çevrilerek Önyargı adında tek bir toplam puan altında birleştirilmiştir. Başka bir ifadeyle, Modern Önyargı Ölçeği 0'dan 100'e giden bir ölçeklendirme yöntemine çevrilerek Ötekini Değerlendirme Formu'yla beraber Önyargı puanını oluşturmuştur. Ancak yukarıda belirtildiği gibi Sosyal Mesafe Ölçeği, Önyargı puanından ayrı değerlendirilmiştir. Böylece hem gündelik hayata dair tutumlar hem de daha genel önyargıları ölçmek amacıyla iki ölçüm yöntemi kullanılmıştır.

Demografik Form. Demografik sorularda katılımcıların yaş (yıl), cinsiyet (0 = kadın, 1 = erkek), eğitim seviyesi (1 = Hiç okumamış, 8 = Lisansüstü mezunu), algılanan gelir seviyesi (1 = Durumum çok iyi, 5 = Durumu çok kötü) gibi kişisel değişkenleri bildirmeleri istenmiştir.

Politik Yönelim. "Kendinizi politik görüş olarak nerede konumlandırırsınız?" şeklindeki politik yönelim sorusu için 1 (aşırı sol) ile 7 (aşırı sağ) arası Likert tipi bir ölçeklendirme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem alanyazında sıklıkla kullanılmaktadır (bakınız Jost, 2006) ve Türkiye'de işe yararlılığı daha önceki araştırmalar tarafından gösterilmiştir (Yılmaz, Harma, Bahçekapılı ve Cesur, 2016; Yılmaz, Sarıbay, Bahçekapılı ve Harma, 2016; Yılmaz ve Sarıbay, 2016, 2017)

Dindarlık Düzeyi. Dindarlığı ölçmek için "Kendinizi dindar/inanan biri olarak nitelendirir misiniz?" ve "Din/inanç hayatınızda ne derece önemlidir?" şeklinde iki farklı soru kullanılmıştır (tüm örneklem için tutarlılık güvenilirlik katsayısı $\alpha = .94$; Türkler $\alpha = .94$, Kürtler $\alpha = .94$). Ölçeklendirme yönteminde 1'den 7'ye doğru gittikçe dindarlık derecesi de aynı oranda artmaktadır. Dindarlık düzeyi için iki sorunun değerleri toplanarak

ortalaması alınmıştır. Bu yöntem Türkiye'de daha önce geçerliliği gösterilmiş bir yöntemdir (Yılmaz ve Bahçekapılı, 2015a, 2015b, 2016).

Sosyal Kimlik Ölçeği. Cameron (2004) tarafından geliştirilen Sosyal Kimlik Ölçeği, katılımcıların bağlı oldukları grupla ne kadar iç grup özdeşimine sahip olduklarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Cingöz-Ulu (2008) tarafından Türkçe'ye çevrilen ve uyarlanan ölçek 5'li Likert tipi bir ölçektir ve 12 maddeden oluşmaktadır (iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı $\alpha = .92$). Bir madde bu çalışmada düşük madde toplam korelasyonuna sahip olduğundan ölçekten çıkarılmıştır. Ölçeğin bu araştırmadaki iç tutarlılık katsayısı ise .78'tir (Türkler $\alpha = .69$, Kürtler $\alpha = .79$). Ölçek özel olarak kişilerin Türklükle ya da Kürtlükle özdeşleşme düzeylerini ölçmektedir. Türklük ve Kürtlük kavramları ise metin boyunca etnik/sosyal kimliğe yönelik bir tanımlama olarak kullanılmaktadır.

Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği. Jost ve Kay (2005) tarafından geliştirilen Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği, katılımcıların mevcut sistemi ne kadar meşru algıladıklarını ölçmektedir. Orijinalinde 9'lu Likert tipi bir ölçeklendirme yöntemi kullanılırken (iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı $\alpha = .88$), Yıldırım (2010) tarafından 7'li Likert tipi bir ölçeklendirme yöntemiyle Türkçe'ye çevrilmiştir (iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı $\alpha = .67$). Bu çalışmada ise Türkiye örneğinde iç tutarlılık katsayısının daha yüksek olacağı düşünülerek 5'li Likert tipi bir ölçeklendirme yöntemi kullanılmıştır (tüm ölçek için tutarlılık güvenilirlik katsayısı $\alpha = .73$; Türkler $\alpha = .77$, Kürtler $\alpha = .74$).

Sosyal Baskınlık Ölçeği. Sosyal Baskınlık Ölçeği, Sidanius ve arkadaşları (1994) tarafından geliştirilmiş ve Karaçanta (2002) tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Türkçe'ye çevrilirken orijinalindeki 7'li Likert tipi ölçeklendirme yöntemine uyulurken, bu araştırmada 5'li Likert tipi olarak kullanılmıştır. Güvenilirlik analizi sonucunda ise bir madde düşük madde-toplam korelasyonuna sahip olduğu için ölçekten çıkarılmıştır (tüm ölçek için tutarlılık güvenilirlik katsayısı $\alpha = .90$; Türkler $\alpha = .83$, Kürtler $\alpha = .84$).

Portre Değerler Anketi. Schwartz ve arkadaşları (2001) tarafından geliştirilen Portre Değerler Anketi Demirutku ve Sümer (2010) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış ve geçerlik- güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Kırk maddeden oluşan anketin amacı, katılımcıların değer yönelimlerini ortaya çıkartarak sahip oldukları değer boyutlarını belirlemektir. Ölçekte sunulan her bir madde, bir değere işaret eden iki cümleyle bir bireyi tanımlamaktadır. Katılımcılardan, tanımlanan bireyin kendilerine ne kadar benzeyip benzemediğini belirtmeleri istenmektedir. Verilen yanıt seçenekleri 6'lı Likert tipi bir ölçek olup; 1- bana hiç benzemiyor, 2- bana benzemiyor, 3- bana çok az benziyor, 4- bana az benziyor, 5- bana benziyor ve 6- bana çok benziyor seçeneklerini içermektedir.

Tablo 2. Türk ve Kürt Katılımcıların Araştırmanın Değişkenlerinde Aldıkları Ortalama Puanlar

Değişkenler	Türkler		Kürtler	
	Ort.	S	Ort.	S
Etnik Kimlikle Özdeşleşme Düzeyi	3.04	0.59	4.03	0.67
Sistemi Meşrulaştırma Düzeyi	2.43	0.65	1.88	0.80
Sosyal Baskınlık Düzeyi	3.08	0.86	1.77	0.71
Özdeşleşme Değerleri	10.08	1.51	10.45	1.46
Muhafazacı Değerler	13.83	2.51	13.51	2.63
Özgenişletim Değerleri	12.61	2.85	11.51	3.32
Yeniliğe Açıklık Değerleri	13.89	2.46	13.28	2.45
Önyargı	57.38	21.79	63.57	21.89
Sosyal Mesafe	33.83	23.45	25.45	21.63
Dindarlık Seviyesi	4.46	1.69	4.17	2.09
Sağ-kanat Politik Yönelim	3.78	1.32	3.28	1.38

Portre Değerler Anketi, değerleri iki boyut üzerinde ele almaktadır. Birinci boyutun bir ucunda Yeniliğe Açıklık (tüm örneklem için tutarlık katsayısı $\alpha = .79$; Türkler $\alpha = .81$, Kürtler $\alpha = .78$) diğer ucunda ise Muhafazacı Yaklaşım (tüm örneklem için tutarlık katsayısı $\alpha = .85$; Türkler $\alpha = .87$, Kürtler $\alpha = .84$) bulunurken; ikinci boyutun bir ucunda Özdeşleşme (tüm örneklem için tutarlık katsayısı $\alpha = .86$; Türkler $\alpha = .86$, Kürtler $\alpha = .85$) diğer ucunda ise Özgenişletim (tüm örneklem için tutarlık katsayısı $\alpha = .75$; Türkler $\alpha = .86$, Kürtler $\alpha = .66$) bulunmaktadır. “Yeniliğe Açıklık” değer grubu, “Özyönelim”, “Hazcılık” ve “Uyarılım” değer tiplerini kapsarken; “Muhafazacı Yaklaşım” değer grubu ise “Güvenlik”, “Uyma” ve “Geleneksellik” değer tiplerinden oluşmaktadır. “Özdeşleşme” değer grubu içinde “Evrensellik” ve “İyilikseverlik” değer tipleri; “Özgenişletim” değer grubunda ise “Güç”, “Başarı” ve “Hazcılık” değer tipleri yer almaktadır. “Hazcılık” değer tipi hem “Yeniliğe Açıklık” hem de “Özgenişletim” değer grubunda temsil edilmektedir (Schwartz ve ark., 2001). Bu çalışmada, değer tipleri yerine değer boyutları analize tabi tutulmuştur.

İşlem ve Veri Analizi

Veriler kartopu örnekleme yöntemiyle İstanbul, Samsun, Van ve Zonguldak’tan toplanmıştır. Tüm katılımcılardan yazılı ve sözlü bilgilendirilmiş onay formu alınmıştır. Anket ve ölçek uygulamaları ise toplamda 15-20 dakika arasında sürmüştür.

Verilerin analizinde, bağımsız örneklem t testi, Pearson korelasyon, lineer regresyon ve bootstrap aracı değişken analiz (Preacher ve Hayes, 2004) yöntemleri

kullanılmıştır ve SPSS 21 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Ayrıca, değişkenlerin birbirlerini etkilememesi adına bazı ölçeklerin sırası değiştirilerek karşıt dengeleme (*counterbalancing*) yapılmıştır.

Bulgular

Keşifçi Analizler

Türklerle Kürtlerin değer boyutlarında, sistemi meşrulaştırma, iç grup özdeşimi ve sosyal baskınlık yönelimi düzeylerinde farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak için bir dizi bağımsız örneklem t testi analizleri yapılmıştır. Türklerin ve Kürtlerin çalışmada kullanılan değişkenlerde aldıkları puanlar Tablo 2’de görülebilir.

Çıkan sonuçlar Kürtlerle Türklerin kendi etnik kimlikleriyle özdeşleşme ve sistemi meşrulaştırma düzeylerinde, sosyal baskınlık yönelimlerinde ve özdeşleşme, özgenişletim ve yeniliğe açıklık değer boyutlarında farklılaştıklarını göstermektedir. Kürtler ($Ort. = 4.03$, $S = 0.67$) Türklere ($Ort. = 3.04$, $S = 0.59$) göre kendi etnik kimliğiyle daha yüksek özdeşim göstermektedirler, $t(308) = -13.74$, $p < .001$, $d = 1.57$. Ayrıca Özdeşleşme değer grubunda Kürtler ($Ort. = 10.45$, $S = 1.46$) Türklere ($Ort. = 10.08$, $S = 1.51$) göre anlamlı şekilde daha yüksek puan almışlardır, $t(321) = -2.23$, $p = .027$, $d = 0.25$. Sistemi meşrulaştırmada ise Türkler ($Ort. = 2.43$, $S = 0.65$) Kürtlere ($Ort. = 1.88$, $S = 0.80$) göre daha yüksek puan elde etmişlerdir, $t(326) = 6.84$, $p < .001$, $d = 0.75$. Sosyal baskınlık yöneliminde de Türkler ($Ort. = 3.08$, $S = 0.86$) Kürtlere ($Ort. = 1.77$, $S = 0.71$) göre daha yüksek puan rapor etmişlerdir, $t(317) = 14.93$, $p < .001$, $d = 1.66$. Ayrıca

Tablo 3. Türklere Önyargıları ve Sosyal Mesafe Düzeylerinin Diğer Değişkenlerle İlişkisini Gösteren Korelasyon Değerleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1-Önyargı	1	.52***	.29***	-.10	.01	.01	.24**	.06	-.02	.13	.32***	-.10	.13	.14	-.10
2-Sosyal mesafe		1	.13	.04	.09	-.12	.09	.10	.05	.16*	.23*	.11	.07	.09	-.05
3-Emik kimlikle özdeşleşme			1	.02	-.40***	.15	.33***	.20*	.14	.11	.18*	-.05	.15	.01	.19*
4-Sistemi Meşrulaştırma				1	.16*	-.06	.17*	-.06	-.08	.39***	.27**	.08	.05	.08	-.06
5-Sosyal Baskınlık					1	.13	.14	.10	.09	.18*	.15	.12	-.27**	.07	-.26**
6-Özaşkınlık						1	.73***	.46***	.61***	.01	.07	.16	-.10	-.13	.06
7-Muhafazacılık							1	.51***	.50***	.31***	.30***	.07	.01	.06	.02
8-Özgenişletim								1	.80***	.03	.12	.08	-.13	-.08	.04
9-Yeniliğe Açıklık									1	-.04	.01	.19*	-.21**	-.15	.08
10-Dindarlık										1	.41***	.11	-.08	.18*	-.10
11-Sağ-kanat Politik Yönelim											1	-.14	.03	.05	-.11
12- Cinsiyet (0=K, 1=E)												1	-.25*	-.15	-.03
13-Yaş													1	.30***	.08
14-Sosyo-ekonomik durum														1	-.25**
15-Eğitim seviyesi															1

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Tablo 4. Kürtlerin Önyargıları ve Sosyal Mesafe Düzeylerinin Diğer Değişkenlerle İlişkisini Gösteren Korelasyon Değerleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1-Önyargı	1	.26**	.25**	-.30***	-.24**	.12	.15	.07	.08	-.10	-.11	-.01	-.00	.07	-.05
2-Sosyal mesafe		1	-.00	-.06	.06	-.29***	-.30***	-.08	-.16*	-.13	-.04	.16*	-.17*	-.07	.04
3-Etnik kimlikle özdeşleşme			1	-.42***	-.16	.27***	.11	-.07	.13	-.09	-.13	.06	.03	.05	.05
4-Sistemi Meşrulaştırma				1	.28***	-.12	.16*	.10	-.11	.35***	.11	-.23**	-.02	-.04	-.08
5-Sosyal Baskınlık					1	-.32***	-.11	-.05	-.22**	.15	.18*	.05	-.18*	-.08	-.19*
6-Özdeşleşme						1	.53***	.20*	.41***	.06	-.12	.01	.11	.04	.10
7-Muhafazacılık							1	.44***	.32***	.52***	.02	.04	.05	-.09	-.09
8-Özgenişletim								1	.62***	.19*	.05	.03	.05	-.16*	-.02
9-Yeniliğe Açıklık									1	-.10	.00	-.01	-.13	-.02	.14
10-Dindarlık										1	.19*	-.01	.01	-.04	-.13
11-Sağ-kanat Politik Yönelim											1	.001	.04	.10	-.11
12- Cinsiyet (0=K, 1=E)												1	-.31***	-.25**	-.15*
13-Yaş													1	.08	.10
14-Sosyo-ekonomik durum														1	.08
15-Eğitim seviyesi															1

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Türkler hem Özgenişletim hem de Yeniliğe Açıklık değer gruplarında (sırasıyla $Ort. = 12.61, S = 2.85; Ort. = 13.89, S = 2.46$) Kürtlere göre (sırasıyla $Ort. = 11.51, S = 3.32; Ort. = 13.28, S = 2.45$) daha yüksek puan rapor etmişlerdir; sırasıyla $t(317) = 3.18, p = .002, d = 0.36; t(320) = 2.22, p = .027, d = 0.25$.

Korelasyonel Analizler

Türklerin Kürtlere Karşı Önyargısı ve Sosyal Mesafe Algısı

Önyargı. Türklerin Kürtlere karşı önyargıları ve sosyal mesafe düzeyleriyle araştırmada kullanılan diğer değişkenlerin ilişkileri Tablo 3’de görülebilir. Türklerin Kürtlere yönelik önyargısıyla Türklük etnik kimliğiyle özdeşleşme düzeyi ($r = .29, p < .001$), muhafazacı değerler ($r = .24, p = .003$) ve sağ-kanat politik yönelim ($r = .32, p < .001$) arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Sistemi meşru görmekle ya da sosyal baskınlık yönelimiyle ve diğer değişkenlerle önyargı arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Önyargıyla anlamlı ilişki gösteren değişkenlerle yapılan hiyerarşik doğrusal regresyon analizinde, birinci basamakta sağ-kanat politik yönelim, ikinci basamakta muhafazacı değerler, üçüncü ve son basamakta ise etnik kimlikle özdeşleşme düzeyi analize dâhil edilmiştir. Birinci basamakta sağ-kanat politik yönelim anlamlı bir yordayıcı etkiye sahiptir ($\beta = .31, p < .001; R^2 = \%9.4, F(1, 151) = 15.71, p < .001$). İkinci basamakta önyargıyla pozitif ilişki gösteren muhafazacı değerler devreye girdiğinde ise sağ-kanat politik yönelim ($\beta = .26, p = .001$) anlamlılığını korumuş ve muhafazacı değerler marjinal düzeyde anlamlı bir etkide bulunmuştur ($\beta = .15, p = .057; R^2 = .116, F(2, 150) = 9.83, p < .001$). Son basamakta Türklükle özdeşleşme düzeyi devreye girdiğinde, sağ-kanat politik yönelim ($\beta = .24, p = .003$) anlamlılığını korumuş, ancak Türklükle özdeşleşme düzeyi ek olarak anlamlı bir katkı sağlamıştır ($\beta = .23, p = .006$) ve muhafazacı değerlerin marjinal düzeydeki anlamlı ilişkisi de tamamen kaybolmuştur ($R^2 = \%16, F(3, 149) = 9.43, p < .001$).

Muhafazacı değerlerle Kürtlere yönelik önyargı ilişkisine Türklükle özdeşleşme seviyesinin aracılık edip etmediğini anlamak için 5000 tekrarlı bootstrap (örneklemden şansa bağlı tekrar örneklem üretme) aracı değişken analizi (Preacher ve Hayes, 2004) gerçekleştirilmiş ve politik yönelimi kontrol ettiğimizde dahi muhafazacı değerlerin Türklükle özdeşleşme seviyesi üzerinden Kürtlere yönelik önyargı üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (95% CI [.170, 1.52]). Türklükle özdeşleşme seviyesini kontrol ettiğimizde ise, muhafazacı değerlerin doğrudan etkisi kaybolmaktadır ($p = .36$). Bu da Türklükle özdeşleşme seviyesinin bu ilişkiye tam aracılık ettiğini göstermektedir.

Sosyal Mesafe. Kürtlerle sosyal hayatta yakın olmama isteğini belirten Sosyal Mesafe düzeyinin diğer değişkenlerle ilişkisine baktığımızda ise yalnızca dindarlık ($r = .16, p = .049$) ve sağ-kanat politik yönelimin ($r = .23, p = .003$) anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Diğer tüm ilişkiler ise anlamsızdır. Hangi değişkenin daha fazla varyans açıkladığını anlamak için ise doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiş ve çıkan sonuçlar yalnızca sağ-kanat politik yönelimin ($\beta = .21, p = .018$) anlamlı bir bağımsız katkıda bulunduğunu göstermiştir. Ancak dindarlık ($\beta = .07, p = .437$) anlamlı bir katkıda bulunmamıştır. Her iki değişken beraberce sosyal mesafe üzerinde yaklaşık %6’lık bir varyans açıklamıştır, $F(2, 154) = 4.74, p = .010$. Bu sonuçlar Türklerin Kürtlere yönelik sosyal mesafe düzeylerini yordayan temel değişkenin sağ-kanat politik yönelim olduğunu göstermektedir.

Kürtlerin Türklere Karşı Önyargısı ve Sosyal Mesafe Algısı

Önyargı. Kürtlerin Türklere karşı önyargıları ve sosyal mesafe düzeyleriyle araştırmada kullanılan diğer değişkenlerin ilişkileri Tablo 4’te görülebilir. Düşük sistemi meşrulaştırma ($r = -.30, p < .001$), Türklük kimliğiyle yüksek özdeşleşme ($r = .25, p = .002$) ve düşük sosyal baskınlık yönelimi ($r = -.24, p = .003$) ile Türklere yönelik yüksek önyargı arasında ilişki bulunmuştur. Ayrıca muhafazacı değerlerle Türklere yönelik yüksek önyargı arasında marjinal düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($r = .15, p = .069$). Ancak diğer hiçbir değişkenin anlamlı bir ilişkisi yoktur.

Önyargıyla anlamlı ilişki gösteren değişkenlerle yapılan hiyerarşik doğrusal regresyon analizinde, birinci basamakta sistemi meşrulaştırma ve sosyal baskınlık beraberce girilmiş, ikinci basamakta muhafazacı değerlerin ekstra bir varyans açıklayıp açıklamadığına bakılmıştır. Üçüncü ve son basamakta ise etnik kimlikle özdeşleşme düzeyi tüm bu değişkenlere ek olarak bir varyans açıklayıp açıklamadığını anlamak için analize dâhil edilmiştir. Birinci basamakta yalnızca sistemi meşrulaştırma ($\beta = -.33, p < .001$) anlamlı bir yordayıcılık etkisi göstermiştir. Sosyal baskınlık yöneliminin yordayıcılık etkisi ise anlamlı değildir ($\beta = -.12, p = .185$). İki değişken beraberce yaklaşık %14’lük bir varyans açıklamaktadır, $F(2, 119) = 9.32, p < .001$. İkinci basamakta muhafazacı değerler devreye girdiğinde sistemi meşrulaştırmanın yordayıcılık etkisi değişmemiştir ($\beta = -.35, p < .001$), ancak sosyal baskınlık ne de muhafazacı değerler anlamlı bir katkıda bulunmuştur. Üç değişken beraberce toplam varyansın %15’lik bir kısmını açıklamıştır, $F(3, 118) = 7.11, p < .001$. Son basamakta etnik kimlikle özdeşleşme düzeyi devreye girdiğinde sistemi meşrulaştırmanın anlamlı etkisi anlamlılığını korumuş ($\beta = -.28, p = .003$), sosyal baskınlık ve muhafazacı değerler ise anlamsız

kalmaya devam etmiştir (bütün p 'ler $> .21$). Ancak tüm bu değişkenlere ek olarak etnik kimlikle özdeşleşme düzeyi de anlamlı bir katkıda bulunmuştur ($\beta = .19, p = .032; R^2 = \%18.6, F(4, 118) = 9.43, p < .001$).

Sistemi meşrulaştırma düzeyi son basamakta modele anlamlı katkı verse de etnik kimlikle özdeşleşme düzeyinin devreye girmesiyle eğim (*beta*) değerlerinde bir düşüş gözlenmiştir. Bu düşüşün anlamlı bir düşüş olup olmadığını anlamak için düşük sistemi meşrulaştırmayla Kürtlere yönelik önyargı ilişkisine Kürtlükle özdeşleşme seviyesinin aracılık edip etmediğini anlamak adına 5000 tekrarlı bootstrap aracı değişken analizi (Preacher ve Hayes, 2004) gerçekleştirilmiş ve düşük sistemi meşrulaştırmanın Kürtlükle özdeşleşme seviyesi üzerinden Türklere yönelik önyargı üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür (95% CI [-3.61, -1.25]). Ancak Kürtlükle özdeşleşme seviyesini kontrol ettiğimizde, düşük sistemi meşrulaştırmanın doğrudan etkisi anlamlılığını korumaktadır ($p = .004$). Bu da Kürtlükle özdeşleşme seviyesinin bu ilişkiye kısmi aracılık ettiğini göstermektedir.

Sosyal Mesafe. Türklere sosyal hayatta yakın olmama isteğini belirten sosyal mesafe düzeyiyle yalnızca demografiklerden cinsiyet ($r = .16, p = .034$) ve yaş ($r = -.17, p = .035$) değişkenleri anlamlı ilişki göstermektedir. Kadınlar erkeklerle göre, gençler ise yaşlılara göre Türklere karşı daha çok sosyal mesafe hissetmektedirler. Değerlerden ise özaşkınlık ($r = -.29, p < .001$) ve muhafazacı değerler ($r = -.30, p < .001$) anlamlı ilişki göstermiştir. Yüksek özaşkınlık ve muhafazacı değere sahip katılımcılar Türklere karşı düşük sosyal mesafe düzeyi rapor etmektedirler. Diğer değişkenlerin ilişkileri ise anlamsızdır.

Hangi değer boyutunun Türklere yönelik sosyal mesafe düzeyi üzerinde daha çok varyans açıkladığını anlamak için hiyerarşik regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. İlk basamakta sosyal mesafe düzeyiyle anlamlı ilişki gösteren cinsiyet ve yaş değişkenleri analize dâhil edilerek kontrol edilmiştir. İkinci basamakta ise sosyal mesafe düzeyiyle anlamlı ilişki gösteren değer boyutlarından özaşkınlık ve muhafazacı değerler analize dâhil edilmiştir. Çıkan sonuçlar birinci basamakta cinsiyetin ($\beta = .24, p = .028$) anlamlı bir etkisi olduğunu gösterirken, yaşın ($\beta = -.08, p = .410$) anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir ($R^2 = \%5.5, F(2, 128) = 3.76, p = .026$). İkinci basamakta cinsiyet ($\beta = .22, p = .012$) anlamlı etkisini korumuş, muhafazacı değerler ise marjinal düzeyde anlamlı bir etkiye bulunmuştur ($\beta = -.19, p = .057$). Dört değişken beraberce $\%15$ 'lik bir varyans açıklamıştır, $F(4, 126) = 5.73, p < .001$. Başka bir ifadeyle, muhafazacı değerler yükseldikçe Türklere yönelik sosyal mesafe puanı düşüş göstermektedir. Bu da yüksek muhafazacı değerlere sahip olmanın, Türklere beraber yaşama arzusunda artış meydana getirdiğini gösteriyor olabilir.

Tartışma

Türklerin Kürtlere yönelik önyargılarını etkileyen en önemli iki değişken Kürtlükle özdeşleşme ve sağ-kanat politik yönelimken; Türklerin Kürtlerle sosyal olarak uzak olma isteklerini etkileyen tek değişken ise sağ-kanat politik yönelimdir. Bu sonuç hem sağ kanat yetkecilik alanyazını (Allport ve Ross, 1967; Altemeyer ve Hunsberger, 1992) hem de Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1986) ile paraleldir (Türkiye'de yapılmış bu bulgularla uyumlu bazı çalışmalar için ayrıca bkz., Çelebi, Verkuyten, Köse ve Maliepaard, 2014; Çelik, Bilali ve Iqbal, 2016). Ancak söz konusu olumsuz tutumlar bireysel değişkenlerin ötesinde sosyo-politik dinamiklerden etkilenmektedir. Türklerin Kürtlere karşı olan önyargılı ve mesafeli tutumlarının, muhafazacı değerlerle olan ilişkisine tam aracılık eden Kürtlükle özdeşleşme düzeyi, baskın kimlik olan Türk ulusal kimliğinin bir politik konum olarak işlevine işaret etmektedir. Kültürel çoğulculuğun hükümetler tarafından desteklenmediği toplumlarda ulusal kimliğe sahip gruplar psikolojik bir gerilim yaşamamakta ve kimlik ihtiyacı doğrudan ulusal kimlikle özdeşleşme üzerinden karşılanmaktadır (Berry, 1974/1997). Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu etnik unsuru olarak Türk etnik kimliği, ulusal bir kimlik olarak işlemekte ve güvenli bir benlik alanı tanımlamaya yaramaktadır. Bu anlamıyla Türk katılımcılarda muhafazacı değerlere sahip ve sağ-kanat politik yönelimli olmanın Kürtlere yönelik önyargıyı etkilemesi, önyargı çalışmalarıyla (Allport ve Ross, 1967; Altemeyer ve Hunsberger, 1992; Spilka, 1986; Whitley ve Bernard, 1999) ve Türklerin avantajlı konumlarını sürdürme gayreti ise hem Sosyal Kimlik Kuramı'nın temel varsayımlarıyla (Tajfel, 1978; Turner, 1987) hem de Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'nın (Josh, Banaji, ve Nosek, 2004) varsayımlarıyla paralellik göstermektedir.

Türklerin Kürtlere yönelik sosyal mesafe düzeyini etkileyen en önemli değişkenin ise sağ-kanat politik yönelime sahip olmak olduğu bulunmuştur. Sağ-kanat politik yönelime sahip olan katılımcılar Kürtlerle sosyal yaşamda daha az ilişkili olmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu da hem sağ-kanat yetkecilik alanyazınıyla (Altemeyer ve Hunsberger, 1992) hem de milliyetçiliğin ve iç gruba dair sadakat göstermenin dış gruba dair olumsuz tutumlarla ilişkili olduğunu söyleyen alanyazınla uyumludur (bakınız Brewer, 2001).

Kürtlerin Türklere karşı olumsuz tutumlarını etkileyen en önemli değişken ise Kürt kimliğiyle olan özdeşimdir. Türkiye'deki en kalabalık azınlık olan Kürtlerin grup aidiyetlerinin sosyal kimlik olarak işlemesi ve özdeşimin artmasıyla dış gruba yönelik ayrımcı tutumların artması Sosyal Kimlik Kuramı'nın temel sayıtlarını desteklemektedir. Ancak bu araştırmanın sonuçları genel alanyazınla uyumlu olmayan bazı sonuçlar ortaya koy-

maktadır. Örneğin sosyal baskınlık yönelimi ile sistemi meşrulaştırma eğilimlerinin Kürtlerin Türklere karşı olan olumsuz tutumlarıyla negatif yönde ilişkili olması (bakınız Tablo 4) genel sosyal baskınlık ve sistemi meşrulaştırma alanyazınıyla uyumsuzdur (Kay ve Jost, 2003; Sidanius & Pratto, 1999). Ancak Sosyal Baskınlık Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı mevcut olan siyasi sistemin ve toplumsal hiyerarşinin devamlılığını desteklemek üzerine inşa edilmiştir. Sistemi temsil eden devlet mekanizmasının arka planını oluşturan Türkiye'deki uluslaşma pratiği ve temelinde laiklik ve batılılaşma olan değişim hareketi, sadece devletin yönetiminin kurum ve kuruluşlarında değil eğitim, sosyal yaşam, dil, ekonomi, tarih, vs. gibi topyekûn bir değişimi içeren Kemalizm doktriniyle somutlaşmıştır (Cleveland, 2008). Ve söz konusu toplumsal sistemi temsil eden kimlik Türk kimliğidir. Bu anlamıyla baskınlık eğiliminin ve sistemi meşrulaştırma eğiliminin artması bu baskın kimlikle yakınlaşma anlamına geleceğinden Kürtlerde gözlenen durum kuramda varsayıldığının tersine okunabilir. Çünkü sisteme yakınlaşmak kendini baskın grupta tanımlamak demektir (bakınız Jost vd., 2003). Hem Türklerin hem de Kürtlerin önyargısı üzerinde dindarlığın yordayıcı bir etkisinin bulunmaması da Türkiye'de özellikle Sünni Müslümanlığın üst bir kimliklenme olarak algılanıyor olabileceğini gösteriyor olabilir. Bu da ileriki çalışmaların incelemesi gereken bir sorudur (ilgili bir çalışma için bakınız Baysu, Duman ve Coşkan, 2017).

Ayrıca Kürtlerin Türklere karşı sosyal mesafesini azaltan yegâne değişken yüksek muhafazacı değerlere sahip olmaktır. Bayad (2015) Kürtlerin grup aidiyetlerini Türklük üzerinden açıklama eğilimi ve değer boyutları arasındaki ilişkide benzer sonuçlar elde etmiştir. Ayrıca Esmer'in (2012) Dünya Değerler Araştırması kapsamında Türkiye raporunda, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde düşünce özgürlüğü, çevresel farkındalık, kendini gerçekleştirme gibi yaşam kalitesini belirleyici unsurlardan oluşan postmateryalistik değerler diğer tüm bölgelere göre daha yüksek bulunmuştur (postmateryalistik değer tanımı için bakınız Özgüngör, 2009). Bu çalışmalar Kürt nüfusun yoğun olduğu bölgelerde geleneksel değerlerin azımlık kimliğiyle değil baskın kültürü temsil eden Türk kimliğiyle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Kürtlere ilişkin söz konusu bu özgün durum, Kürtlerin modernizasyon sürecinin (Boehnke, 2001; Inglehart ve Baker, 2000) Türklere farklı şekilde işlediğini göstermektedir. Türklerin uluslaşma pratiği sonucu ideolojik olarak etnik olmayan ya da etnik farklılıklara alan tanımayan bir vatandaşlık üzerinden 'Türk' kimliği kurulmaya çalışılmıştır (Aktürk, 2011). Ancak bu süreç Kürtler için tepkili bir etnisite (Rumbaut, 2008) kimliğiyle sonuçlanmış gibi gözükmektedir. Bu dönüşüm sadece politik bir zeminde gerçekleşmemektedir. Kürtlerin modernleşmesi

sonucunda avantajlı konuma sahip olan Kürtler *kimlik ihtiyacını* resmi söylemdeki 'Türk' olmak üzerinden tanımlıyor ve böylelikle Türklere karşı olumsuz tutumları da azaltıyor olabilirler. Ancak yaşanan değer kaybı Kürt kimliği ile karşılandığında etnik kimlikle özdeşleşmenin gruplararası önyargıyı arttırdığı görülmektedir.

Bu anlamıyla Sosyal Kimlik Kuramı'na yönelik olarak yapılan bir eleştiri de, kuramın politik ortamı veya tarihsel süreçleri dikkate almadığı için, gruplararası çatışmayı açıklamakta yetersiz kalacağı yönündedir (Cuhadar ve Dayton, 2011; Huddy, 2001). Grup kimliğinin anlaşılmasının, bu kimliğe yüklenen anlamın ve kişilerin sahip olduğu politik veya ideolojik görüşlerin de işin içine katılmasıyla anlaşılabilmesi ifade edilmektedir (Huddy, 2001). Dolayısıyla Türk ve Kürtlerin sosyal kimliklerini belirleyen en önemli etkenlerden biri, tarihsel süreçle birlikte bu kimliğe yüklenen anlam olmaktadır. Bu bize söz konusu gruplararası çatışmayı anlamak için grupların aidiyet geliştirdikleri kimlikleri, verili ve köksüz sosyal kategoriler olarak ele alamayacağımızı göstermektedir. Bu da sosyal kimlik alanında yapılacak ileriki araştırmaların mutlaka dikkate alınması gereken bir durumdur. Ayrıca bu araştırmada incelenen üç ayrı kuramsal yaklaşımın iç grup kayırmacılığı ve dış gruba dair olumsuz tutumlar hakkındaki farklı öngörülerinin zaman zaman uyuşmaması gruplararası ilişkilerin evrensel bir dinamiğe göre işlemediğini gösteriyor olabilir. Bu argümanı destekler nitelikte iç grup kayırmacılığında kültürel farklılıkların önemli olduğunu söyleyen bazı araştırmalar vardır (örneğin Fischer ve Derham, 2016). Benzer şekilde Liu, Sibley ve Huang (2014) Yeni Zelanda ve Tayvan'da farklı kültürel tarihsel temsillerin sosyal baskınlığın ve yetkeçiliğin ötesinde gruplar arası çatışmayı yordadığını bulmuşlardır. Dolayısıyla grupların kendi tarihsel özelliklerini hesaba katan yaklaşımların evrensel kuramlara ek olarak yeni pencereler açabilecekleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Sonuç olarak bu araştırma psikolojik düzeyde Türkiye'de yaşayan Türk ve Kürtlerin birbirlerine karşı olan tutumlarını belirleyen temel değişkenlerin neler olduğunu tespit etmeye çalışmıştır. Ancak her araştırmada olduğu gibi bu araştırmanın da görece düşük örneklem büyüklüğü ve sadece Türkiye'nin dört farklı şehirden veri toplanması gibi bir takım sınırlılıkları vardır. Dolayısıyla demografik açıdan Türkleri ve Kürtleri temsil eden bir örnekleme sahip olmamızın araştırmanın en temel sınırlılığı olarak alınabilir. Bunun yanında bu araştırmada neden-sonuç ilişkileri kurmamıza imkân veremeyecek olan korelasyonel yöntemler kullanılmıştır. Buradan yola çıkarak, süregiden gruplar arası çatışma ortamında bu tür ilişkilerin temsili örneklemlerle incelenerek gruplar arası çatışmaları azaltma yolunda adımlar atılabileceği ve somut politikalar üretilebileceği unutulmamalıdır. Aynı şekilde bu araştırmada korelasyonel olarak çalışı-

lan bu ilişkiler deneysel yöntemlerle de çalışılabilir. Bu da psikoloji ve siyaset bilimi/sosyoloji kökenli araştırmacıların işbirliğiyle mümkün olabilecek bir çaba gibi gözükmektedir.

Kaynaklar

- Aktürk, Ş. (2011). Regimes of ethnicity: comparative analysis of Germany, the Soviet Union/post-Soviet Russia, and Turkey. *World Politics*, 63(01), 115-164.
- Allport, G. W. & Ross, J. M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5, 432-443.
- Altemeyer, B. & Hunsberger, B. (1992). Authoritarianism, religious fundamentalism, quest, and prejudice. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 2(2), 113-133.
- Avcı, N. (2013). Toplumsal uzaklık bağlamında Batı Anadolu'ya göçle yerleşmiş Kürtler üzerine bir araştırma (Manisa İli Örneği). *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29, 151-170.
- Balaban, Ç. D. (2013) The roles of intergroup threat, social dominance orientation and right-wing authoritarianism in predicting Turks' prejudice toward Kurds, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ, Ankara.
- Baumeister, R. F. & Muraven, M. (1996). Identity as adaptation to social, cultural, and historical context. *Journal of Adolescence*, 19, 405-416.
- Bayad, A. (2015). *Türkiyeli Kürtlerin etnik kimlik statülerinde yaşanan farklılaşmanın değer aktarım süreçleriyle olan ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Baysu, G., Duman, Y., & Coşkan, C. (değerlendirme aşamasında). Can identification as Muslim increase support for reconciliation? The case of the Turkish-Kurdish armed conflict. *International Journal of Intercultural Relations*.
- Berry, J. W. (1974). Psychological aspects of cultural pluralism: unity and identity Reconsidered. *Topics in Culture Learning*, 2, 17-22.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5-34.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik inşası*. Aşına Kitaplar, İzmir.
- Boehnke, K. (2001). Parent-Offspring value transmission in a societal context: Suggestions for a utopian research design with empirical underpinnings. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(2), 241-255.
- Bogardus, E. S. (1925). Measuring social distance. *Journal of Applied Sociology*, 2, 299-348.
- Branscombe, N. R., Schmitt, M. T., ve Harvey, R. D. (1999). Perceiving pervasive discrimination among African Americans: Implications for group identification and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(1), 135-149.
- Brewer, M. B. (1999). The psychology of prejudice: Ingroup love and outgroup hate?. *Journal of Social Issues*, 55(3), 429-444.
- Brewer, M. B. (2001). Ingroup identification and intergroup conflict: When does ingroup love become outgroup hate? In Ashmore, D., Jussim, L., Wilder, D. (Eds.), *Social identity, intergroup conflict, and conflict reduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Brown, R. (1995). *Prejudice: its social psychology*. Cambridge, MA: Blackwell.
- Cameron, J. E. (2004). A three-factor model of social identity. *Self and Identity*, 3, 239-262.
- Cingöz-Ulu, B. (2008). *Structure of Turkish national identity and attitudes toward ethno-cultural groups in Turkey*. Unpublished Doctoral Dissertation, York University, Toronto.
- Cleveland, W. L. (2008). *Modern Ortadoğu tarihi, (M. Harmancı, çev.)*, İstanbul: Agora Kitaplığı. (Orijinal çalışma basım tarihi 2004).
- Cuhadar, E. ve Dayton, B. (2011). The social psychology of identity and inter-group conflict: From theory to practice. *International Studies Perspective*, 12, 273-293.
- Çelebi, E., Verkuyten, M., Köse, T., ve Maliepaard, M. (2014). Out-group trust and conflict understandings: The perspective of Turks and Kurds in Turkey. *International Journal of Intercultural Relations*, 40, 64-75.
- Çelik, A. B., Bilali, R., ve Iqbal, Y. (2016). Patterns of 'Othering' in Turkey: A study of ethnic, ideological, and sectarian polarisation. *South European Society and Politics*, 1-22. <http://dx.doi.org/10.1080/13608746.2016.1250382>.
- Cohen, P., Cohen, J., Aiken, L. S., ve West, S. G. (1999). The problem of units and the circumstance for POMP. *Multivariate Behavioral Research*, 34(3), 315-346.
- Demirutku, K. ve Sümer, N. (2010). Temel değerlerin ölçümü: Portre Değerler Anketi'nin Türkçe uyarlanması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (25), 17-25.
- Durkheim, E. (1897/1964). *Suicide*. Glencoe, IL: Free Press.
- Ekehammar, B., Akrami, N., Gylje, M., & Zakrisson, I. (2004). What matters most to prejudice: Big Five personality, social dominance orientation, or right-wing authoritarianism?. *European Journal of Personality*, 18(6), 463-482.
- Ergin, M. (2014). The racialization of Kurdish identity in Turkey. *Ethnic and Racial Studies*, 37(2), 322-341.

- Esmer, Y. (2012). *Değişimin kültürel sınırları: Türkiye Değerler Atlası 2012*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Fischer, R., & Derham, C. (2016). Is in-group bias culture-dependent? A meta-analysis across 18 societies. *SpringerPlus*, 5(1), 70. doi: 10.1186/s40064-015-1663-6.
- Fiske, S.T. (2000). Stereotyping, prejudice, and discrimination at the seam between the centuries: Evolution, culture, mind, and brain. *European Journal of Social Psychology*, 30(3), 299-322.
- Fraenkel, J. R. (1977). *How to teach about values: an analytic approach*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, Inc.
- Fuchs, D. & Klingemann, H.D. (1990). *The left-right schema*. In *Continuities in Political Action: A Longitudinal Study of Political Orientations in Three Western Democracies*, ed. Jennings, M.K. & van Deth, J.W., 203-34. Berlin: Walter de Gruyter.
- Gaertner, L.& Dovidio, J.F. (2005). Categorization, recategorization, and intergroup bias. In Dovidio, F., Glick, P., Rudman, L. A. (Eds.). *On the nature of prejudice : Fifty years after Allport*. Malden, MA : Blackwell Publication.
- Graham, J., Haidt, J., & Nosek, B. A. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(5), 1029.
- Haidt, J. (2007). The new synthesis in moral psychology. *Science*, 316(5827), 998-1002.
- Hayes, C., J. (1995). *Milliyetçilik: Bir din*. İstanbul, İz Yayıncılık.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Hofstede, G. (1982). Dimensions of national cultures. R. Rath, H. S. Asthana, D. Sinha, & J. B. H. Sinha (Eds.), *Diversity and unity in cross-cultural psychology*, içinde (s. 173-187). Lisse, Netherlands: Swets & Zeitlinger.
- Hofstede, G. (1983). Dimensions of national cultures in fifty countries and three regions. J. B. Derogowski, S. Dzivrawiec & R. C. Annis (Eds.), *Expiscations in cross-cultural psychology*, içinde (s. 335-355). Lisse, Netherlands: Swets & Zeitlinger.
- Huddy, L. (2001). From social to political identity: A critical examination of Social Identity Theory. *Political Psychology*, 22(1), 127-156.
- Inglehart, R. & Baker, W. E. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65(1), 19-51.
- İslambay, D. (2014). *A preliminary analysis of non-material beliefs in Turkish sample with the predictability of locus of control, system justification, religious/spiritual coping and religiosity*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. ODTÜ, Ankara.
- Johnson, M. K., Rowatt, W. C. & Labouff, J. (2010). Priming Christian religious concepts increases racial prejudice. *Social Psychological and Personality Science*, 1(2), 119-126.
- Jost, J. T. & Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33, 1-27.
- Jost, J. T., Banaji, M. R., & Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory: accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology*, 25(6), 881-919.
- Jost, J. T. & Hunyady, O. (2002). The psychology of system justification and the palliative function of ideology. *European Review of Social Psychology*, 13, 111-153.
- Jost, J.T., Pelham, B.W., Sheldon, O., & Sullivan, B.N. (2003). Social inequality and the reduction of ideological dissonance on behalf of the system: Evidence of enhanced system justification among the disadvantaged. *European Journal of Social Psychology*, 33, 13-36.
- Jost, J. T. & Kay, A.C. (2005). Exposure to benevolent sexism and complementary gender stereotypes: Consequences for specific and diffuse forms of system justification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 498-509.
- Karaoğlu, E. (2015). *The role of social dominance orientation, empathy and perceived threat in predicting prejudice of Turkish citizens toward Syrian immigrants*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ, Ankara.
- Karaçanta, H. (2002). *Üniversite öğrencilerinin sosyal baskınlık yönelimi ve başka bazı değişkenler açısından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kay, A., Jimenez, M.C., & Jost, J. T. (2002). Sour grapes, sweet lemons, and the anticipatory rationalization of the status quo. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 1300-1312.
- Kay, A. C. & Jost, J. T. (2003). Complementary justice: Effects of "poor but happy" and "poor but honest" stereotype exemplars on system justification and implicit activation of the justice motive. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(5), 823-837.
- Kocaman, T. ve Bayazıt, S., (1993) *Türkiye'de iç göçler ve göç edenlerin sosyo-ekonomik nitelikleri*. Ankara: DPT Sosyal Planlama Gen.Md. Yayınları.
- Kruglanski, A. W. (2004). *The psychology of closed mindedness*. New York: Psychology Press

- Kutlay, N. (2012). *Kürt kimliğinin oluşum süreci*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Lepore, L. & Brown, R. (1997). Category and stereotype activation: is prejudice inevitable?. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(2), 275-287.
- Liu, J. H., Sibley, C. G., & Huang, L. L. (2014). History matters: Effects of culture-specific symbols on political attitudes and intergroup relations. *Political Psychology*, 35(1), 57-79.
- Lurie, W. A. (1937). A study of Spranger's value-types by the method of factor analysis. *The Journal of Social Psychology*, 8(1), 17-37.
- McConahay, J. B., Hardee, B. B., & Batts, V. (1981). Has racism declined in America? It depends on who is asking and what is asked. *The Journal of Conflict Resolution*, 25, 563-579.
- McDowall, D. (2004). *Modern Kürt tarihi* (N. Domaniç, Çev.). İstanbul. Doruk Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 1997).
- Morris, R. T. (1956). A typology of norms. *American Sociological Review*, 610-613.
- Mummendey, A. & Wenzel, M. (1999). Social discrimination and tolerance in intergroup relations: Reactions to intergroup difference. *Personality and Social Psychology Review*, 3(2), 158-174.
- Napier, J. L. & Jost, J. T. (2008). Why are conservatives happier than liberals?. *Psychological Science*, 19(6), 565-572.
- Natali, D. (2009). *Kürtler ve devlet: Irak, Türkiye ve İran'da ulusal kimliğin gelişmesi*. 1.bs., İstanbul, Avesta Yayınları
- Negy, C., Shreve, T. L., Jensen, B. J., & Uddin, N. (2003). Ethnic identity, self-esteem, and ethnocentrism: A study of social identity versus multicultural theory of development. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 9(4), 333.
- Ng, S. H., Akhtar-Hosain, A. B. M., Ball, P., Bond, M. H., Hayashi, K., Lim, S. P., et al. (1982). Values in nine countries. R. Rath, H. S. Asthana, & J. B. H. Sinha (Eds.), *Diversity and unity in cross-cultural psychology*, içinde (s. 196-205). Lisse, Netherlands: Swets & Zeitlinger.
- Nosek, B. A., Banaji, M. R. ve Jost, J. T. (2009). The politics of intergroup attitudes. In J. T. Jost, A. C. Kay, & H. Thorisdottir (Eds.), *Social and psychological bases of ideology and system justification*. (pp. 480-506). Oxford, UK: Oxford University Press
- Özcan, N. A. (1999). *PKK (Kürdistan İşçi Partisi) tarihi, ideolojisi ve yöntemi*. ASAM, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Özgüngör, S. (2009). Postmodern değerler, kimlik oluşumu ve yaşam doyumu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(31), 32-42.
- Özgür, E. M. (2006). Türkiye'nin güneydoğusunda nüfusun zorunlu yerinden oluşu: Süreçler ve mekânsal örüntü. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 4(2), 15-35.
- Parks, L. & Guay, R.P. (2009). Personality, values and motivation. *Personality and Individual Differences*, 47, 675-684.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M., & Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: a personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(4), 741-763.
- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2004). SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers*, 36(4), 717-731.
- Reijerse, A., Van Acker, K., Vanbeselaere, N., Phalet, K., & Duriez, B. (2013). Beyond the ethnic-civic dichotomy: cultural citizenship as a new way of excluding immigrants. *Political Psychology*, 34 (4), 611-630.
- Roccas, S., Schwartz, S.H. & Amit, A. (2010). Personal value priorities and national identification. *Political Psychology*, 31(3), 393-419.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.
- Rubin, M. & Hewstone, M. (2004). Social identity, system justification, and social dominance: Commentary on Reicher, Jost et al., and Sidanius et al. *Political Psychology*, 25, 823-844.
- Rumbaut, R. G. (2008). Reaping what you sow: immigration, youth, and reactive ethnicity. *Applied Development Science*, 12(2), 108-111
- Saroglou, V., Corneille, O. & Van Cappelen, P. (2009). Speak, Lord, your servant is listening: religious priming activates submissive thoughts and behaviors. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 19(3), 143-154.
- Schiefer, D., Möllering, A., Daniel, E., & Benish-Weisman, M. (2010). Cultural values and outgroup negativity: A cross-cultural comparison of early and late adolescents. *European Journal of Social Psychology*, 40, 635-651.
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 550-562.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology*, içinde (cilt.25, s.1-65). New York: Academic Press.
- Schwartz, S. H., & Bardi, A. (2001). Value hierarchies across cultures: taking a similarities perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 268-290.

- Schwartz S.H., Melech G., Lehmann A., Burgess S., Harris M., & Owens V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 519-42.
- Schwartz, S. J., Montgomery, M. J., & Briones, E. (2006). The role of identity in acculturation among immigrant people: theoretical propositions, empirical questions, and applied recommendations. *Human Development*, 49(1), 1-30.
- Schwartz, S.H., Caprara, G.V., & Vecchione, M. (2010). Basic personal values, core political values, and voting: A longitudinal analysis. *Political Psychology*, 31(3), 421-452.
- Sezgin, D., & Wall, M. A. (2005). Constructing the Kurds in the Turkish press: a case study of Hürriyet newspaper. *Media, Culture & Society*, 27(5), 787-798.
- Sibley, C. G., Robertson, A., & Wilson, M. S. (2006). Social dominance orientation and right-wing authoritarianism: additive and interactive effects. *Political Psychology*, 27, 755-768.
- Sibley, C. G., Wilson, M. S., & Duckitt, J. (2007). Antecedents of men's hostile and benevolent sexism: The dual roles of social dominance orientation and right-wing authoritarianism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 160-172.
- Sidanius, J., Liu, J. H., Shaw, J. S. and Pratto, F. (1994). Social dominance orientation, hierarchy attenuators and hierarchy enhancers: Social Dominance Theory and the criminal justice system. *Journal of Applied Social Psychology*, 24, 338-366.
- Sidanius, J., & Pratto, F. (1999). *Social dominance*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Simon, B., Aufderheide, B., ve Kampmeier, C. (2001). The social psychology of minority-majority relations. In R., Brown & S. Gaertner (Eds.). *Blackwell handbook of social psychology: Intergroup processes*. 303-323. Berlin: Blackwell.
- Spilka, B. (1986). The meaning of personal faith: a continuing research odyssey. *Journal of Psychology and Christianity*, 5, 85-90.
- Spranger, E. (1928). *Types of men*. New: Hafner Publishing Company.
- Sönmez, B. (2014). *Politik güven: Dindarlık, yetkencilik, sistemi meşrulaştırma ve değerler açısından bir inceleme*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Tajfel, H. E. (1978). *Differentiation between social groups: studies in the social psychology of intergroup relations*. Academic Press.
- Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). *The social identity theory of intergroup behavior*. In S. Worchel & W. G. Austin (Eds.) *Psychology of intergroup relations*. Chicago: Nelson-Hall.
- Turner, J. (1987). *Rediscovering the social group: a self categorization theory*. Oxford: Basil Blackwell.
- Verkuyten, M. (2007). Ethnic in-group favoritism among minority and majority groups: Testing the self-esteem hypothesis among preadolescents. *Journal of Applied Social Psychology*, 37, 486-500.
- Whitley, B. J. ve Bernard, E. (1999). Right-wing authoritarianism, social dominance orientation, and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 126-134.
- Weber, M. (1905/1958). *The Protestant ethic and the spirit of capitalism*. New York: Scribner's.
- Yıldırım, N. (2010). *Sivil toplum kuruluşu gönüllülerinin adil dünya inançları, sosyal baskınlık yönelimleri ve sistemi meşru algılama düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi.
- Yılmaz, O., & Bahçekapılı, H. G. (2015a). Without God, everything is permitted? The reciprocal influence of religious and meta-ethical beliefs. *Journal of Experimental Social Psychology*, 58, 95-100.
- Yılmaz, O., & Bahçekapılı, H. G. (2015b). When science replaces religion: Science as a secular authority bolsters moral sensitivity. *PloS one*, 10(9), e0137499.
- Yılmaz, O., Harma, M., Bahçekapılı, H. G., & Cesur, S. (2016). Validation of the moral foundations questionnaire in Turkey and its relation to cultural schemas of individualism and collectivism. *Personality and Individual Differences*, 99, 149-154.
- Yılmaz, O., Karadöller, D. Z., & Sofuoğlu, G. (2016). Analytic thinking, religion and prejudice: An experimental test of the dual-process model of mind. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 26(4), 360-369.
- Yılmaz, O. & Sarıbay, S. A. (2016). An attempt to clarify the link between cognitive style and political ideology: A non-western replication and extension. *Judgment and Decision Making*, 11(3), 287-300.
- Yılmaz, O., Sarıbay, S. A., Bahçekapılı, H. G., & Harma, M. (2016). Political orientations, ideological self-categorizations, party preferences, and moral foundations of young Turkish voters. *Turkish Studies*, 17(4), 544-566.
- Yılmaz, O., & Bahçekapılı, H. G. (2016). Supernatural and secular monitors promote human cooperation only if they remind of punishment. *Evolution and Human Behavior*, 37(1), 79-84.
- Yılmaz, O. & Sarıbay, S. A. (2017). Analytic thought training promotes liberalism on contextualized (but not stable) political opinions. *Social Psychological and Personality Science*. doi: 10.1177/1948550616687092.

- Yüceşahin, M., M. & Özgür, E. M. (2006). Türkiye'nin güneydoğusunda nüfusun zorunlu yerinden oluşu: Süreçler ve mekânsal örüntü. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 4(2), 15-35.
- Yükseler, D. (2006) Yurtlarından ve yaşamlarından koparılmış insanlar: Bir sosyal dışlanma süreci olarak Türkiye'de Kürtlerin yerlerinden edilmesi. *Türkiye'de büyük kentlerin gecekondulu ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma*. (içinde sf. 40-53). http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf.

- Zeyneloğlu, S., Civelek, H. ve Y. Coşkun, Y. (2011). Kürt sorununda antropolojik ve demografik boyut: Sayım ve araştırma verilerinden elde edilen bulgular. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 335-384.
- Zürcher, E., J. (2005). *İmparatorluktan cumhuriyete Türkiye'de etnik çatışma*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Summary

Psychological Correlates of Negative Attitudes of Turks and Kurds Toward One Another

Onurcan Yılmaz
İstanbul University
Doğuş University*

Sevim Cesur
İstanbul University

Aydın Bayad
Bielefeld University

In this research, political orientation and religiosity, social dominance orientation and level of system justification motives were examined as basic predictors in order to understand the prejudices of Turks and Kurds towards each other. It has also been investigated whether values are associated with prejudicial attitudes for both ethnic groups and whether this relationship is mainly explained by their identification with their ethnic identities.

According to social dominance theory, the most important factor that leads to group-based prejudice is the social dominance orientations of the people, and that social dominance orientation is also strictly related to right-wing political orientation (Pratto, Sidanius, Stallworth, & Malle, 1994). The findings from Turkey are also compatible with the general predictions of social dominance theory (Balaban, 2013; Karaçanta, 2002; Karaoğlu, 2015; Yılmaz & Sarıbay, 2016). Moreover, according to social identity theory, people perceive their group memberships as their own, and they also evaluate the people around them in terms of their group's dynamics (Tajfel, 1978, Tajfel & Turner, 1986). This situation not only increases in-group favoritism, but also negative attitudes towards out-groups (Brewer, 2001).

Furthermore, Jost and Banaji (1994) seek answers with the system justification theory to how disadvantaged groups conceive of a system that does not serve anybody at all. Although this theory seems to be a theory arising out of the arguments against social identity theory, it, in fact, aims to overcome some limitations and to increase the explanatory power of that theory (Rubin & Hewstone, 2004). According to this theory, people internalize and maintain the inequalities in the system, even if it only serves the interests of the advantageous groups. According to Napier and Jost (2008), justifying the system would alleviate the negative consequences for the disadvantaged individual. However, this mitigating effect applies to the advantageous group as well as to the disadvantaged group. Jost, Pelham, Sheldon and

Sullivan (2003) argue that although disadvantaged individuals legitimize the system more than advantageous individuals, the advantageous group is already legitimizing the system in order to preserve its advantageous position (Josh, Banaji, & Nosek, 2004). However, if the disadvantaged group has a high in-group identification (i.e., ethnic or religious), then justification of the system would be low (Jost et al., 2004).

In addition to all these, there are some findings that relate right-wing authoritarianism, right-wing political orientation, and higher levels of religiosity with prejudice (Allport & Ross, 1967; Altemeyer & Hunsberger, 1992; Spilka, 1986; Whitley & Bernard, 1999). Furthermore, another variable that can influence people's prejudiced attitudes might be the values people possess, because political and cultural groups unite their members in common worldviews with value-laden ideologies. Thus, this research examines whether the values people possess mediate the above-mentioned relations.

The main aim of this research is to understand which variables predict the prejudiced attitudes of Turks toward Kurds and vice versa. The second aim of the current research is to understand the mechanisms that lead Turks or Kurds to feel socially distant toward the other group. In this context, political orientation and religiosity, social dominance orientation and level of system justification were taken as the main predictors. We also investigated whether the basic values or levels of identification with their ethnic identities (for Turks or Kurds) can mediate the relations between above-mentioned variables and prejudicial attitudes.

Method

Participants

A total of 338 (164 Turks, 174 Kurds) subjects participated in this research (Mean age = 31.13, *SD* = 10.78, min. 16, max. 67, 152 females, 187 males).

*Address for Correspondence: Res. Asst. Onurcan Yılmaz, Doğuş University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology, Acıbadem / İstanbul
E-mail: oyilmaz@dogus.edu.tr

Materials and Procedure

Prejudice was measured with three different scales in this research. The first scale is the well-known Social Distance Scale (Bogardus, 1925). The others are Modern Prejudice Scale (McConahay, Hardee, & Batts, 1981; see Cingöz-Ulu, 2008 for the Turkish adaptation) and Feeling Thermometer from 0 (very cold) to 100 (very warm). The latter two scales were evaluated together because they correspond to some generalized attitudes towards the out-group. More specifically, the Modern Prejudice Scale and the Feeling Thermometer form were combined into a single score, called the Prejudice score.

In the demographic questions, participants were asked to report some demographic information including their age (in years), political orientation (1 = left, 7 = right), religiosity (two questions: 1 = not religious / religion is not important in my life, 7 = highly religious / religious is important in my life), and gender (0 = female, 1 = male).

The participants were also asked to respond to the Social Identity Scale developed by Cameron (2004) and adapted into Turkish by Cingöz-Ulu (2008). They also responded to the System Justification Scale, developed by Jost and Kay (2005), and adapted into Turkish by Yıldırım (2010). They also answered the Social Dominance Orientation Scale, developed by Sidanius et al. (1994), and adapted into Turkish by Karaçanta (2002). They were also asked to complete The Portrait Values Questionnaire, developed by Schwartz et al. (2001) and adapted into Turkish by Demirutku and Sumer (2010). The Portrait Values Questionnaire evaluates values on two dimensions. The first one is Openness to Change (Self-direction and Stimulation), and Conservation (Security, Conformity, and Tradition), while the other one is Self-transcendence (Benevolence and Universalism) and Self-enhancement (Hedonism, Achievement, and Power).

The data were collected from Istanbul, Samsun, Van, and Zonguldak via snowball sampling method.

Results

The results showed that the Kurds and the Turks significantly differ in their level of identification with their ethnic identities, levels of system justification, social dominance orientation, and the values of self-transcendence, self-enhancement, and openness to change. Kurds showed significantly higher levels of identification with their ethnic identity and self-transcendence than Turks. Turks showed significantly higher scores in the level of system justification, social dominance orientation, self-enhancement and openness to change than Kurds.

We found significant correlations between Turks' prejudice towards Kurds and their level of ethnic identification ($r = .294$), conservation values ($r = .237$), and

right-wing political orientation ($r = .318$). Hierarchical linear regression analysis was conducted with variables showing significant correlation with prejudice. We included right-wing political orientation in the first step, conservation values in the second step, followed by the level of identification with Turkish identity in the third step. The results showed that identification with Turkish identity (in addition to right-wing political orientation) significantly predicted prejudice toward Kurds in the last step. When we looked at the relationship between the level of social distance and the other variables, it was seen that only religiosity ($r = .156$) and right-wing political orientation ($r = .232$) had significant relations with the level of social distance toward Kurds. A linear regression analysis, however, suggested that only the right-wing political orientation significantly predicted the level of social distance.

When we look at the Kurds' prejudice towards Turks, we found significant relations between high prejudice towards Turks and low levels of system justification ($r = -.300$), higher levels of Kurdish identification ($r = .252$), and low social dominance orientation ($r = -.238$). There was also a marginally significant correlation between prejudice and conservation values ($r = .151$, $p = .069$). Hierarchical linear regression analysis was conducted with variables showing a significant relationship with prejudice. We included system justification and social dominance orientation in the first step, conservation values in the second step, followed by the level of identification with Kurdish identity in the third step. In addition to the independent contribution of the system justification motive ($\beta = -.281$), the strength of Kurdish identification also independently contributed to the model in the last step ($\beta = .194$). The level of the social distance of Kurds toward Turks was significantly correlated with gender ($r = .164$) and age ($r = -.172$). There was also a significant correlation between the level of social distance and self-transcendence ($r = -.285$) and conservation values ($r = -.302$). Hierarchical regression analysis was conducted to determine which value dimension explained more variance in the level of social distance for the Turks. In the first step, we included gender and age followed by self-transcendence and conservation values. In addition to the independent contribution of gender ($\beta = -.221$), conservation values also independently (but marginally) contributed to the model in the last step ($\beta = -.186$, $p = .057$). The results showed that as conservation values increase, the social distance score towards Turks decreases.

Discussion

The two most important variables predicting prejudices of the Turks toward the Kurds are higher levels

of Turkish identification and right-wing political orientation. The only variable that predicts the willingness of Turks to be socially distant from Kurds is right-wing political orientation. This result is parallel to both the right-wing authoritarianism literature (Allport & Ross, 1967; Altemeyer & Hunsberger, 1992) and social identity theory (Tajfel & Turner, 1986). However, these results also suggest that negative attitudes can be influenced by socio-political dynamics beyond individual variables. The level of Turkish identification, which predicts the prejudicial and distant attitudes of the Turks toward the Kurds, indicates that the dominant identity, the Turkish national identity, serves as a political position as well. In this sense, the finding that higher levels of conservation values and right-wing political orientation predict Turks' prejudice toward Kurds, is compatible with not only the basic assumptions of social identity (Tajfel, 1978; Turner, 1987), but also system justification Theory (Josh, Banaji, & Nosek, 2004). The most important variable that predicts the Kurds' negative attitudes toward the Turks is higher levels of Kurdish identification. This finding is also compatible with social identity theory.

However, the results of this research also have some implications that are not compatible with the general literature. For example, the findings that both social dominance orientation and system justification motive are negatively correlated with the Kurds' prejudice toward Turks, are incompatible with both the social dominance and system justification literature. Moreover, the only variable that reduces the level of social distance of Kurds toward Turks is to have high conservation values.

Bayad (2015) obtained similar results on the relation between value dimensions of Kurds and their tendency to explain their group belongings through a superordinate category, that is, Turkish identity. Furthermore, Esmer's (2012) analysis of the World Values Survey indicates that post-materialistic values such as freedom of thought, environmental awareness, and self-realization were found higher in the Eastern and Southeastern Anatolia regions, where Kurds live extensively. These studies show that in regions where the Kurdish population is concentrated, traditional values are closely related to Turkish identity, which represents the dominant culture, not the minority identity. This particular situation regarding the Kurds might show that the Kurds' modernization process operates differently from the modernization process of Turks (Boehnke, 2001; Inglehart and Baker, 2000).

In this sense, a critique of the social identity theory argues that it is insufficient to explain the intergroup conflicts (Cuhadar & Dayton, 2011; Huddy, 2001) since the theory does not take into account the political environment or historical processes. These criticisms argue that social identities can be best understood by exploring the meaning and ideological aspects it has.

As a result, this research tried to reveal the main variables determining the attitudes of Turks and Kurds living in Turkey to each other at the psychological level. However, it must be noted that our sample is not based on a probabilistic, representative sample. Thus, similar attempts should examine the same relationships in the samples representing both the Turks and the Kurds living in Turkey.